

УДК 332.14:338.432:339.14

Лагодієнко В.В.

доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри маркетингу, підприємництва та торгівлі
Одеської національної академії харчових технологій

КОНЦЕПТУАЛЬНА МОДЕЛЬ РОЗВИТКУ РЕГІОНАЛЬНОГО АГРОПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА

CONCEPTUAL MODEL OF DEVELOPMENT REGIONAL AGROINDUSTRIAL PRODUCTION

АНОТАЦІЯ

У статті обґрунтовано концептуальні положення моделі розвитку регіонального агропромислового виробництва. Акцентовано увагу на проблемних питаннях сучасного функціонування агропромислового виробництва і запропоновано концептуальне бачення ефективних змін завдяки раціональному поєднанні економічних та соціально-екологічних ефектів від реалізації запропонованих стратегічних напрямів, визначено передумови її реалізації.

Ключові слова: агропромислове виробництво, регіональні особливості, інноваційний розвиток, концептуальна модель, стратегія розвитку.

АННОТАЦИЯ

В статье обоснованы концептуальные положения модели развития регионального агропромышленного производства. Акцентируется внимание на проблемных вопросах современного функционирования агропромышленного производства и предложено концептуальное видение эффективных изменений благодаря рациональному сочетанию экономических и социально-экологических эффектов от реализации предложенных стратегических направлений, определены предпосылки ее реализации.

Ключевые слова: агропромышленное производство, региональные особенности, инновационное развитие, концептуальная модель, стратегия развития

ANNOTATION

Article grounded conceptual model of the position of regional agricultural production. The attention to the contemporary problem for the agricultural production and conceptual vision proposed effective changes through rational combination of economic, social and environmental effects of the implementation of the proposed strategic directions set preconditions for its implementation.

Keywords: agricultural production, regional features, innovative development, conceptual model, strategy development.

Постановка проблеми. Україна здавна є землеробською країною, характеризується надзвичайно сприятливими економічними та природними умовами для розвитку сільського господарства і має великий споживчий ринок продуктів харчування. Формування потужного, з розвинутою структурою агропромислового виробництва продовжувалось в Україні століттями. Протягом усієї історії розвитку країни саме агропромислові підприємства займали провідне місце в її господарстві. І навіть у другій половині ХХ століття при великій структурній диверсифікації виробництва агропромисловий комплекс залишався одним з провідних міжгалузевих виробничих комплексів в Україні. Тому вивчення особливостей розвитку агропромислового виробництва в різних економічних умовах є завжди актуальним.

Стан вивчення проблеми. Питанням ефективного функціонування агропромислового виробництва та його регулювання на регіональному рівні присвячені роботи українських вчених: П.П. Борщевського, П.І. Гайдуцького, Б.М. Данилишина, М.І. Долішнього, І.О. Іртищевої, О.М. Онищенко, І.І.Лукінова, П.Т. Саблука, В.Ф. Семенова, Д.М. Стеценка, В.В. Юричишина та інших. Ці публікації вносять певний вклад у розробку низки проблем стосовно агропромислового виробництва. Проте проблемам розвитку регіонального агропромислового виробництва з урахуванням викликів та запитів сьогодення приділено ще недостатньо уваги. На деяких аспектах ми і акцентуємо увагу

Завдання і методика досліджень. Метою статті є обґрунтування концептуальних положень моделі розвитку регіонального агропромислового виробництва з урахуванням викликів та запитів сьогодення, визначення змістової сутності її складових стосовно стратегічних напрямів та окреслення передумов її реалізації.

Теоретичною та методологічною основою дослідження є діалектичний метод пізнання і системний підхід до вивчення економічних процесів; монографічний; законодавчі, нормативно-правові акти.

Результати досліджень. Нині тільки сільськогосподарська галузь залишається «на плаву», демонструючи більш-менш позитивні показники розвитку. За підсумками 2014 року, як свідчить офіційна статистика, внесок АПК у ВВП країни – 31,4 млрд дол. (17%), частка АПК у державних доходах – 4,8 млрд дол. (11%). Особливо важливим є експортний потенціал галузі. Частка АПК у загальному обсязі експорту України становить 31,5% (17 млрд дол.), при цьому вже понад 10 років зберігається позитивне сальдо зовнішньої торгівлі продукцією АПК: за підсумками 2014 року – понад 10 млрд дол.

Проте, постійне посилення тиску диспаритету цін, щорічне скорочення державної підтримки та перспектива запровадження нестимулюючої угоди про вільний ринок з країнами ЄС (які субсидують своє сільське господарство) несе в собі значні загрози для

ефективного розвитку регіонального агропромислового виробництва та трансформацій інноваційного характеру. Крім того загрозливими факторами, що обумовлюють ризики подальшого зниження ефективності розвитку і низьку конкурентноздатність агропромислового виробництва регіонів на фоні сучасних глобалізаційних змін є:

- погіршення ринкового середовища й різкі коливання ринкової кон'юнктури в агропродовольчій сфері, що приводять до завищених ризиків бізнесу й появи мотиваційного бар'єра. Спостерігаються істотні сезонні коливання цін на основних агропродовольчих ринках. Значна частина сільгосппродуктів не знаходить збуту внаслідок відсутності ринкової інфраструктури і нерозвиненості споживчої кооперації;

- низький рівень доступу сільгоспвиробників і всього сільського населення до ринків земельних, фінансових, матеріально-технічних й інформаційних ресурсів, високі транзакційні витрати ринкових угод. Недостатній розвиток фінансового сприяння з боку держави і великі труднощі в роботі з вітчизняними та іноземними інвесторами. До 70-80% у ціні продовольчих товарів для кінцевого споживача становлять витрати інфраструктури й торгівлі, що ще більше знижує рівень рентабельності й інвестиційні можливості сільгоспвиробників;

- незавершеність процесу формування економічно активних суб'єктів аграрного бізнесу. В агропромислому виробництві тривають зміни організаційно-правових форм господарювання. Процес формування, інтегрованих агропромислових структур, що поєднують виробництво, переробку й реалізацію продукції, сприяє припливу інвестицій у галузь, її технологічному відновленню, знижує ризики невиконання контрактів, але одночасно росте ступінь монополізації ринків, ущемляється економічна самостійність сільськогосподарських товаровиробників, їх земельні й майнові права, що знижує їхню мотивацію;

- деградація ресурсного потенціалу й технологічна відсталість галузей агропромислового виробництва. Унаслідок не наукової обробки землі, велика частина чорноземів вже виснажена і втрачає свою продуктивність. Особливу тривогу викликає триваюче погіршення забезпеченості сільського господарства кваліфікованими управлінськими кадрами і кадрами масових професій. Знос основних видів сільськогосподарських машин досяг 65-70%. Звідси низька продуктивність праці. Порівняно з Польщею, в Україні продуктивність праці на одного працюючого в сільському господарстві нижче більш ніж у три рази. При збереженні існуючої тенденції вибуття сільськогосподарських машин до 2020 року оброблювана площа ріллі може скоротитися на чверть (поповнення відбувається малими темпами і часто вживаною технікою іноземного виробництва);

- низький рівень розвитку на селі соціальної інфраструктури й несільськогосподарської зайнятості населення. Все це є не тільки однією з головних причин сільської бідності й різкого погіршення демографічної ситуації, але й обумовлює низьку конкурентноздатність аграрного сектора.

Дослідження показали, що сучасна концепція моделі розвитку регіонального агропромислового виробництва має базуватись на врахуванні соціально-економічних засад розвитку регіону; раціональному поєднанні регіональних економічних та екологічних факторів; організаційних чинників, кластеризації, інтеграції та реструктуризації агропромислових підприємств регіону; особливостях кон'юнктури споживчого ринку та впливу чинників економічних глобалізаційних змін; підтримки галузі з урахуванням нової системи міжбюджетних відносин з центром. При цьому прискорення темпів економічного росту регіонального агропромислового виробництва можливо отримати на основі:

1) підвищення конкурентноздатності й ефективності агровиробництва за рахунок поліпшення ринкового середовища в аграрному секторі і полегшення доступу сільськогосподарських товаровиробників до ринків готової продукції й виробничих ресурсів, формування економічно активних суб'єктів бізнесу, розвитку ресурсного потенціалу й технологічного відновлення сільського господарства й рибальства;

2) створення умов для стійкого розвитку сільських територій і насамперед відновлення й нарощування соціальної інженерної інфраструктури села, розширення несільськогосподарської зайнятості сільського населення;

3) поліпшення відтворення природних ресурсів, що використовуються у сільському господарстві.

Політика державної підтримки агропромислового виробництва регіонів у подальшому має бути спрямована на реалізацію програмно-цільових пріоритетів, пов'язаних з:

- завершенням земельної реформи;
- здійсненням адміністративної реформи управління в аграрному секторі;
- виробництвом конкурентної сільськогосподарської продукції і продовольства;
- функціонуванням аграрного ринку та його інфраструктури;
- соціальним розвитком сільських громад та територій;
- комплексним розвитком галузевої освіти, науки і дорадництва;
- європейською інтеграцією в агропромислового виробництва з урахуванням особливостей та потреб галузі.

Висновок. Формування та реалізація концептуальної моделі розвитку регіонального агропромислового виробництва має базуватись на врахуванні соціально-економічних засад розвитку регіону; раціональному поєднанні регіональних економічних та екологічних факторів;

організаційних чинників, кластеризації, інтеграції та реструктуризації агропромислових підприємств регіону; поглибленні взаємозв'язків агропромислових формувань на основі моделі інноваційного розвитку агропромислового виробництва; поетапному впровадженні науково-дослідних та дослідно-конструкторських розробок у практичну діяльність; особливостях кон'юнктури споживчого ринку та впливу чинників економічних глобалізаційних змін; підтримки галузі з урахуванням нової системи міжбюджетних відносин з центром.

Для досягнення економічного росту регіонального агропромислового виробництва необхідні чіткі стратегічні цілі та пріоритети аграрної політики, які забезпечать комплексне вирішення сьогоденних виробничих та соціальних проблем. А саме:

- продовження дії спецрежиму пільгового податку на додану вартість для виробників сільськогосподарської продукції та розробка єдиного податкового поля для всіх категорій землекористувачів. Зміни в податковому законодавстві повинні бути поступовими і передбачуваними;

- в процесі нової системи міжбюджетних відносин з центром основним бudgeутворюючим ресурсом для сільських громад визначити використання регіональних ресурсів, в т.ч. земельних;

- здійснення державних дотацій виробництва стратегічних (соціальних) груп продуктів харчування;

- впровадження ресурсозберігаючих та біотехнологій;

- фінансування соціально спрямованих дорадчих послуг для товаровиробників та сільського населення, професійної підготовки сільськогосподарських дорадників та фахівців для агропромислового виробництва, наукових розробок та інновацій, їх впровадження через мережу сільськогосподарських дорадчих служб, дорадчих центрів для агропромислової галузі тощо;

- фінансування селекції в рослинництві і племінної справи у тваринництві, ветеринар-

ної медицини, прикладних і фундаментальних наукових досліджень.

Стратегічно важливим для розвитку регіонального агропромислового виробництва є створення і повноцінне фінансування інноваційного фонду агропромислового виробництва, який повинен стати методологічною і науково-технологічною основою державного регулювання розвитку аграрної галузі всієї країни.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Власов В.І. Підтримка сільгоспвиробників у зарубіжних країнах / В.І. Власов // Економіка АПК. – 2013. – № 5. – С. 22-26.
2. Державна служба статистики України. Статистичний щорічник України за 2013-2015 рр. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>
3. Ukraine нужна единая программа развития как мирового экспортера зерна [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.apk-inform.com/ru/exclusive/topic/1009322>
4. Шпаар Д. Реформа Общей аграрной политики в Евросоюзе и ее последствия для ФРГ / Д. Шпаар, К. Беме // АПК: экономика, управление. – 2009. – № 7. – С. 67-76.
5. Экспорт та імпорт продукції аграрного сектору України: стан та тенденції / [Кваша С.М., Власов В.І., Кривенко Н.В. та ін.]; за ред. С.М. Кваши. – К.: ННЦ ІАЕ, 2013. – 80 с.
6. Развитие сельских территорий в системе евроинтеграционных приоритетов Украины: [монографія] / НАН України. Ін-т регіональних досліджень; наук. ред. В.В. Борщевський. – Львів, 2012. – 216 с.
7. Спільна аграрна політика Європейського Союзу: можливості та виклики для України – К.: НІСД, 2011. – 19 с.
8. Іртищева І.О. Інноваційне оновлення агропродовольчої сфери Причорноморського регіону: проблеми теорії та практики: [монографія] / Іртищева І.О. – Миколаїв: Дизайн та поліграфія, 2010. – 412 с.
9. Іртищева І.О. Формування моделі інноваційного розвитку агропродовольчої сфери: національні інтереси і регіональні особливості / І.О. Іртищева, Л.В. Дейнеко // Збірник наукових праць. Економічні науки. – Чернівці: Книги – XII, 2010. – Вип. 6. – С. 141–148.
10. Іртищева І.О. Стан та проблеми інноваційного розвитку підприємств агропродовольчої сфери України / І.О. Іртищева // АгроІнКом. – 2009. – № 5–8. – С. 18–25.